

למשפחתי, המת'

הגדה

סדר פסח מודרני הומניסטי
לפי מדרשן של שרה קליין-סנדברג ודבי גרוסמן

מבוסס על ההגדה הביתית שליקט סטו אלברט
תרם לתוכן: אייל קליין

מהדורה עברית ניסיונית
מאנגלית: אייל קליין
גרסה ראשונה הודפסה בברוקלין, ניו יורק, בשנת 2013

© כל הזכויות שמורות למחברת ולמתרגם.

מסת"ב 978-0-244-97343-8 ISBN

הקדמה

התכנסנו הלילה, כמו אנשים רבים ברחבי העולם בזמן זה של השנה, על מנת לחגוג אירוע שהפך לסמל לשאיפה האנושית לצדק וחירות – שחרורם של בני ישראל מעבדות במצרים לפני למעלה מ-3,000 שנה.

הלילה הזה מיועד לדיבורים ולדיון. ההגדה שלפניכם היא אך כלי-עזר לעריכת ערב פסח כמפגש פוליטי, רוחני ומזמין. כולם מוזמנים לפרש, לשאול שאלות, לטעון טענות ולהשתתף. הסדר בא אל סיומו רק כשהדיון מסתיים.

את הלילה הזה עורכים בנינוחות. בלילה הזה אין כל דחיפות לעסוק בדברים אחרים, ואין בו דבר חשוב יותר מאשר לספר את סיפור יציאת מצרים, ולחלוק את מחשבותינו ורגשותינו על הסבל האנושי והשחרור. טקס הסדר עוזר לנו לקבל פרספקטיבה, ולראות את מאבקנו כחלק קטן במאבקים שהחלו הרבה לפנינו וימשיכו הרבה אחרי שנעלם.

סדר ליל פסח

קדש | ורחץ | כרפס | יחץ
מגיד | רחצה | מוציא, מצה
מרור | כורך | שלחן עורך
צפון | ברכה | הלל | גרצה

קידוש	קדש:
נמילת ידיים	ורחץ:
אכילת ירק	כרפס:
הציית המצה האמצעית	יחץ:
סיפור ההגדה	מגיד:
נמילת ידיים	רחצה:
ברכת "המוציא"	מוציא:
ברכת המצה	מצה:
אכילת מרור	מרור:
אכילת מרור עם מצה	כורך:
סעודת החג	שולחן עורך:
אכילת האפיקומן	צפון:
אמירת ברכה	ברך:
אמירת הלל	הלל:
נעילת הסדר	גרצה:

קודם לעידן הדפוס ותפוצת האוריינות, הייתה חריזה מסייעת לשינון – ובמקרה זה – של סדר הערב. זוהי סיבה אפשרית נוספת לחידת מקומו של הכרפס בסדר ה"סדר", שכן הוא אינו חלק מהארוחה, ואף מופיע לפני הגדת הסיפור.

אם נפול הסדר על ליל שבת, מדליקים שני נרות; ח"י דקות לפני השקיעה, ואמרים (בדרך כלל בעלת הבית תאמר) את הברכה הבאה. בימים אחרים החליפו את המילה "שבת" במילה "יום טוב".

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַונו לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת.

הקהל משיב:

אמן!

הנרות מסמלים אור, אושר והכרת תודה (ובשבת: את הבריאה). אמנם הדלקת נר אחד בכול בית מספיקה, אך למרות שלא חייבים להדליק נרות נוספים, רוב האנשים מדליקים שניים כדי להדגיש את ייחודיות ההדלקה. בעוד שמטרת ההדלקה של נר אחד יכולה להיות להאיר את החדר, הרי שברור יותר שהדלקה של שני נרות נושאת משמעות מיוחדת.

תפקיד הברכה המלווה כל פעולה בעלת ערך דתי ביהדות הוא כפול: לבדל את החולין היומיומי מהרוחני, ולהכיר תודה על כל דבר, קטן כגדול, שאנו נהנים ממנו, ובכך גם להיות יותר מודעים, רוחניים וחיוביים, ולהעריך ולהוקיר את מה שיש לנו.

קדש

קידוש והקדשת הערב

ארבע פעמים במהלך הסדר אנו מתכבדים ביין, סמל האושר וההודיה. לפי המסורת, ארבע הכוסות מייצגות את ארבע ההבטחות של האלוהים לעם ישראל במצרים, בנבואת משה:

י לֹכֵן אָמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, אֲנִי יְהוָה, וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִמִּצְרַיִם, וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵיכֶם; וְגִאֲלֵתִי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה, וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים. וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם, וְהָיִיתִי לְכֶם לֵאלֹהִים; וַיִּדְעֻתֶם, כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם, הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִמִּצְרַיִם. (ספר שמות ו)

יש לשים לב, שבשונה מהעברית הדבורה כיום, הפעלים שלעיל הם בלשון עתיד (אולי עתיד מושלם), כלומר: אוציא אתכם, אציל אתכם, אגאל אתכם, אקח אתכם, ותדעו.

הבה נמלא את הכוסות ונרים כוס ראשונה מבין ארבע כוסות היין המסורתיות.

נמלא גם כוס מיוחדת עבור אליהו הנביא.

מלאו את הכוס בין, החזיקו אותה ביד ימין, וברכו. (עוד לא שותים!)

בשבת התחילו את הסדר כאן.

בשקט:

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר

בקול:

יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם.

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה

וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה.

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ

כִּי בּו שְׁבֹת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

בימות השבוע התחילו את הסדר כאן.

כוס ראשונה

המברך:

סַבְרֵי מְרַנֵּן וְרַבָּנֵן, גְּבִירוֹתַי וְרַבּוֹתַי!

הקהל משיב:

לְזוּזִים!

המברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַנֶּפֶן.

הקהל משיב:

אבון!

המברך (את המילים בסוגריים מוסיפים רק בערב שבת):

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּזָרַר בָּנוּ מִכָּל עַם
וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בְּאַהֲבָה (בְּשִׁבְתְּ: שְׁבֻתוֹת לְמִנוּחָה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמּוֹחָה, זִמְנִים
וְזִמְנִים לְשִׁשׁוֹן, אֶת יוֹם (הַשְּׁבֻת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) זִמְנֵי הַמִּצְוֹת
הַזֶּה, וְיִמֵן זִמְנוֹתֵינוּ (בְּאַהֲבָה), מִקְרָא קִדְּשֵׁי, זִכָּר לְיִצְיָאֵת
בְּמִצְרַיִם. כִּי בָנוּ בְּזָזְרַתְּ וְאוֹתֵנוּ קִדְּשִׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, (וְשִׁבְתְּ)
וּבְמוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ (בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן), בְּשִׂמּוֹחָה וּבְשִׁשׁוֹן
הַנִּזְוָלָתֵנוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִקְדֵּשׁ (הַשְּׁבֻת וְ)יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

הקהל משיב:

אבון!

בשבת בלבד מוסיף המברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ.
בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל,
בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְיְשֻׁעַת
יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה. בֵּין קִדְשֵׁת שַׁבָּת לְקִדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדֻלָּה,
וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשֻׁעַת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה קִדְשֵׁת. הַבְּדֻלָּה
וְקִדְשֵׁת אֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֵׁתָּהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי הַמְבַדֵּיל
בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

והקהל משיב:

אמן!

גם בשבת וגם ביום-חול חותם המברך בברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהוֹצֵינוּ וְקִבְּלָנוּ וְהַגִּיעָנוּ
לְיָמֵי הַזֶּה.

שותים כוס ראשונה תוך שמתרווחים לשמאל. ההישענות מסמלת את החירות
לשבת בנינוחות כפי שנהגה האעולה בעבר.

בברכה זאת הודנו בין היתר על החובות והציוויים החלים עלינו, בנוסף
לאלה של העמים האחרים. כשאנו אומרים שהאל קידשנו עלי-ידי
הוראותיו, אנחנו בהכרח לא-אומרים שהבחירה בנו נותנת לנו זכויות
יתר, או מתירה לנו לתבוע לעצמנו זכויות, אלא שייחודנו נובע מהזכות
האדירה לשאת ציוויים נוספים ויותר אחריות.

וּרְחִץ

נטילת ידיים

טקס הסדר נפתח מעט אחרת מִיְתָר הארוחות החגיגיות ביהדות. אנחנו מתחילים אותו ב"קידוש" כמו בכל ארוחה חגיגית, אבל אז נוטלים את הידיים בלי לברך, ובוצעים את הלחם בלי לאכול אותו. נדמה, אפוא, שהסדר לא ממש מתחיל, שזה רק נראה כאילו עומדים לאכול, אלא שאז אנחנו מבינים שעדיין אי־אפשר לאכול את הארוחה הזאת עד שנבין את פְּשָׁרָהּ. עד שנספר את סיפור יציאת מצרים. לכן, אנחנו קוטעים את ההכנות לארוחה עם ה"מגיד", עם הגדת הסיפור. רק אחרי שהגדנו את העלילה ודנו במשמעותה, נוכל לקדש שוב, לשטוף שוב את הידיים (והפעם גם לברך), ואז לבצוע את הלחם וסוף־סוף גם לאכול אותו. כי, על מנת ליהנות באמת מְטַעְמָהּ של הארוחה הזאת, עלינו קודם־כל לעמוד על טעמו המתוק של חגה.

שורש המילה "ורחץ" בעברית קשור בשטיפה וניקיון, אך בארמית פירושו גם לבטוח. זהו ביטוי מטאפורי: כאשר אנו שוטפים זה את ידינו של זה, אנו חוגגים את האמון ההדדי, וחושבים על מקור התקווה והביטחון שאנו רוצים להביא זה לזה ולאחרים.

העבירו קערת מים ושטפו בה את הידיים.

כֶּרְפֵס

הכרפס, או כל סוג של עלים אכילים, הוא סמל האביב והתקווה. מי המלח מסמלים את טעם הדמעות והכאב של בני צמנו.

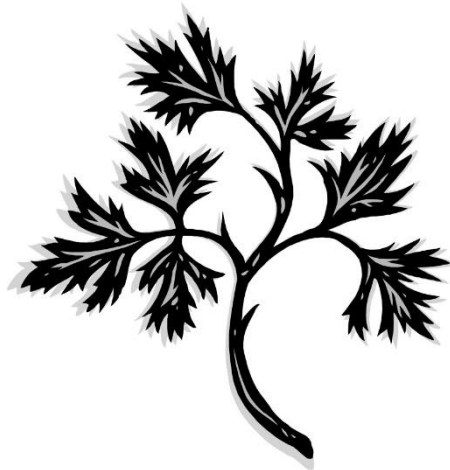
טובלים כרפס במי מלח ומנהל/ת הסדר אומר/ת:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הָאֲדָמָה.

חקהל משיב:

אמן!

אוכלים את הכרפס וטועמים את טעם התקווה והדמעות.

יחזק

חציית המצה

קחו את המצה האמצעית וחצו אותה לשניים, כאשר אחד החלקים גדול מהשני. את החלק הגדול שימו בצד כאפיקומן. את הקטן השיבו אל בין שתי המצות הנותרות.

האפיקומן ישמש כקינוח האחרון של הארוחה. נהוג שהילדים מוצאים את האפיקומן בסוף הטקס, אחרי שהתמקחו על שי תמורת השבתו, כי בלי האפיקומן, הערב לא יכול להגיע לסיומו. המשחק, בו המבוגרים מפצים את הילדים על תעלול, נועד לערב את הילדים ולהפוך את האירוע החשוב למהנה יותר עבורם, ועבור כולם.

לפי המסורת, המינימום שצריך לאכול מהאפיקומן בסוף הערב הוא "כזית", מידה שעוד נשתמש בה בהמשך הערב. מפני שחכמים לאורך הדורות לא היו בטוחים מהי מידת הנפח הזאת, ובגלל שחששו שחלילה לא יאכלו מספיק כדי לקיים את המצווה, הם קיבלו את הסברה המחמירה שהזיתים פעם היו ענקיים, וקבעו ש"כזית" פירושו בערך גודל של ביצה כיום. אגב, יחידת הנפח "כביצה" נחשבת כפולה לה. ככלל, הגיון פרשני זה של "הרחקת הגדר" הוא יסוד נפוץ בפסיקה היהודית, המניחה שיש לחסל כל ספק של חטא. לצורך השוואה, הגיון יסוד מוסלמי קובע שכל מה שהאל ברא מותר לאדם, למעט המעט שנאסר מפורשות, ומכאן שאיסור המותר הוא חטא שווה ערך להתרת איסור, וזאת עלימנת שאיסורים שקבעו בניאדם לא יגברו על הוראות האל.

על מקורה היווני של המילה אפיקומן מסכימים התלמוד והבלשנים המודרניים. הם מקבלים חיזוק לכך מהופעתם של מנהגים יוניים אחרים בסדר הפסח, כגון השילוב בין ארוחה ודיון, ואכילה בהסבה, מעין שכיבה על צד שמאל, עם שמיכות מתחת לבית השחי, ואכילה ביד ימין ממגש שעליו היו המשרתים מגישים אוכל לנכבדים הפרסים, היוונים והרומאים. אך בעוד שהתלמוד הבבלי גורס שפירושה היווני של המילה היה קינות, התלמוד הירושלמי והאטימולוגים מצביעים על התהלוכה של אחרי המשתה (אָפִי-קוֹמְיוֹס, "הבידור שלאחר"). מנהיגי הדת היהודים אסרו "להמשיך אחרי [הערב אל] האפיקומן", וקבעו שיש להמשיך לדון בצוותא בענייני הפסח, ולפי הסברה, משם נדד הביטוי לתאר את המצה החצויה כקינוח הארוחה. גם בחלק מתהלוכות הפסחא, אגב, היו ילדים נוהגים לתבוע מתנות תמורת מטעמים שגנבו, מנהג שדומה במשהו לחיפושי הביצים והשוקולד המוכרים כיום, ובמידה פחותה לממתק-או-תעלול.

במגיד

הגדרת יציאת מצרים

בקבלה הספרדית (המיסטיקה היהודית) המגיד היה דמות מעולם אחר הנגלית לצדיק חי ומגלה לו דברי תורה (במאות ה'18-16 בעיקר). אך ביהדות אשכנז, (במיוחד מן המאה ה'18), המגיד (או מגיד מישרים) היה דרשן ומספר סיפורים.

סיפור על סיפור סיפורים

כל אימת שהבעל שם טוב, מייסד החסידות המודרנית, היה רואה שפורענות מאיימת על היהודים, הוא היה נוהג לצאת ולהתבודד ביער. שם, היה מבעיר מדורה מיוחדת, נושא תפילה מיוחדת, והצרה הייתה נמנעת. לימים, כשלתלמידו, הרב המגיד מְמֹרִיטְשׁ, הייתה סיבה דומה להשתדל אצל שמים, היה גם הוא הולך לאותו המקום ביער ואומר: "שמע, אדון עולם! אינני יכול להבעיר את האש, אך מכיר אני את מקומה ויכול אני לומר את תפילתה". אחר כך, היה ר' משה לייב מססוב, מנהיג דור החסידות השלישי, הולך ליער כדי להציל את העם היהודי ואומר: "אינני יכול להדליק את האש, ואת התפילה אני לא מכיר, אך אני יודע מהו המקום". ואחריו, נפל הדבר על ר' ישראל מרונזין לגבור על אסונות. בעודו ישוב בביתו, עם ראשו בין ידיו, דיבר אל האלוהים: "אינני יכול להדליק את האש, ואת התפילה אינני יודע, ואף את המקום ביער אין אני מכיר. כל שביכולתי לעשותו זה לספר את הסיפור, ומוכרח שיהיה זה מספיק". וזה הספיק.

כאות לקבלת אורחים, פותחים עתה את הדלת, ומנהיג/ת הסדר מְנַלֶּה ומגביה/ה את המצות ואומר/ת:

**הָא לְזִמְנָא עֲנִיָּא דִּי אֲכָלוּ אֲבֹהֵתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.
כָּל דְּכִפְיָן יִיתֵי וְיִיכַל, כָּל דְּצָרִיף יִיתֵי וְיִפְסֹז. הֵשֶׁתָּא
הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. הֵשֶׁתָּא עֲבָדֵי,
לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּיַי חִירוֹן.**

בעברית מודרנית: "זהו לחם העוני שאבותינו אכלו בארץ מצרים. כל הרעבים מוזמנים לאכול, וכל הנזקקים מוזמנים לעשות פסח. השנה, אנו מייחלים לחגוג את השנה הבאה בארץ ישראל. אנו עבדים השנה, ונקווה להיות בני חירות בשנה הבאה".

התקווה להיות "בשנה הבאה בארץ ישראל", איננה תקווה למקום אחר, אלא לבוא המשיח, שבלעדיו אין עולים לארץ ישראל. כלומר, זוהי תקווה לזמן אחר, זמן של חירות וגאולה. הציפייה העל־זמנית היא מושג מרכזי ביהדות, ויש שמפרשים את ההמתנה והאמונה בבוא המשיח כמצב נצחי. מכאן שכל משיח ש"מגיע", כמו ישו(ע), הוא לעולם משיח שקר.

סוגרים את הדלת ומזיזים הצידה את מגש המצות.
מוזגים כוס שניה, אך לא שותים.

ארבע הקושיות

ערב הסדר שונה מהסעודות של החגים האחרים. הסעודה עצמה היא סמלית: למאכלים ולאופן אכילתם יש משמעויות ייחודיות. כדי לדעת מהן, עלינו להתחיל קודם-כל להקשות בשאלות המסורתיות (הקושיות, מלשון קושי) שעוזרות לזכור את ייחודו של ערב פסח.

אחד או כל המסובין (נהוג שזחור/י הילד/ה הצעיר/ה ביותר) שואלים או שרים:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שְׁנֵהרִינְי בְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה,
[ואילו] הַלַּיְלָה הַזֶּה – בְּלוֹ מִצָּה?

שְׁנֵהרִינְי בְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת,
[ואילו] הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר?

שְׁנֵהרִינְי בְּכָל הַלַּיְלוֹת אֵין אָנּוּ מְטַבְּלִין [מאכלים במטבל] אֶפְּיֵלוּ פְּעַם אֶחָת,
[ואילו] הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים?

שְׁנֵהרִינְי בְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין, בֵּין [אם] יוֹשְׁבֵין וּבֵין [אם] מְסַבֵּין,
[ואילו] הַלַּיְלָה הַזֶּה בְּלָנוּ מְסַבֵּין?

משיבים את קערת המצות ומגלים את המצות.

על השאלות האלו משיבים באמירת ההגדה.

עבדים ה'ינו לפרעה במצרים, וינאינו יי אלהינו משם
ביד זזקה ובזרוע זטויה. ואכלו לא הוציא הקדוש ברוך
הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו
משעבדים ה'ינו לפרעה במצרים. ואפילו [=אף אילו, גם
ox] פלנו זזכמים, פלנו זבוזים, פלנו זקנים, פלנו
יודעים את התורה, [עדיין] מנזה עלינו לספר ביני את
מצרים. וכל המרבה לספר ביני את מצרים הרי זה
משבז.

החובה לספר על יציאת מצרים לא פוסחת על איש, ואף גדולי הרבנים
והידענים דנים בה כל שנה, ופעם אחת, אף דנו בה משך כל הלילה,
כפי שמספר הסיפור הבא.

מַלְשָׁה בְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵי
 בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּישֵׁי אֶת מַלְאָכֵי כָּל אוֹתוֹ הַלְלִיכָה
 עַד שֶׁצָּאוּ תַלְמוּדֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הֲגִיעַ זְמַן
 קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שְׁזַרְיָת [תפילת השחר, הנאמרת עם
 הזריחה]. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: "הֲרִי אֲנִי כִּבֵּן
 עֲבָדִים שְׂזֵדָה, וְלֹא זְכוּתִי שֶׁתֵּאָמֵר יֵשֵׁי אֶת מַלְאָכֵי
 בְּלִילוֹת", עַד שֶׁ[קטע אותו ו] דְּרָשָׁה בֶּן זֹמָא: "כִּמּוֹ
 שֶׁצָּאָמַר [בספר דברים טז]: "לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִיאַתְךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי זְמִיךָ". [בן זומא הסביר, שאילו היה
 נאמר רק] יְמֵי זְמִיךָ – [הכוונה הייתה] הַיָּמִים, [זאת אומרת,
 הימים ולא הלילות; לעומת זאת, כאשר כתוב] כֹּל יְמֵי זְמִיךָ –
 [הכוונה היא לימים שלמים, במובן של יממות, כלומר, כולל]
 הַלְלִיכוֹת. וְזֻכְרָמִים [אחרים] אֲוֹמְרִים: [אילו היה נכתב] יְמֵי
 זְמִיךָ – [משמעותם הייתה] הָעוֹלָם הַזֶּה, [אבל] כֹּל יְמֵי זְמִיךָ
 – [פירושה כל ימי חיך כעם, שיהיה בכוחם] לְהַבִּיא לִימּוֹת
 הַבְּשִׁיזָה.

פילולוגיה כזאת, שמבארת את הטקסט העתיק באמצעות מתן משמעות לדקדוקי הלשון של המקור, היא מסורת רבת דורות ביהדות (וגם באסלאם), אבל היא ממחישה אפילו סוגיות מודרניות באפיסטמולוגיה של היחסים שבין טקסט ומשמעותו. למרות שהחכמים היהודים מחפשים את המשמעות בטקסט (או בכוונת הדובר), יוצא שדוגמאותיהם ממחישות עד כמה ייתכן – ולעיתים אף צריך – להבין ולפרש אותו בצורה שונה. המשמעות של טקסט משתנה לפי ההקשר של הקוראים המפרשים אותו, ולכן, כפי שנראה להלן, את אותו הטקסט הקדוש פרשו חכמים שונים בצורות שונות זה מזה.

**בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁעָתָּה תִּתְּנֶנּוּ תְּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל,
בְּרוּךְ הוּא.**

כְּנָגֵד [=על] **אֲרַפְּעָה** [טיפוסיל] **בְּיָמַי** [ובנות] **דְּלַבְרַת תּוֹרָה:**
אֲזוּד זִוְכָם, וְאֲזוּד רְשָׁע, וְאֲזוּד תָּם, וְאֲזוּד שְׂאֵינִי יוֹדֵעַ
לְשֹׂאוֹל [=זה שבכלל לא שואל].

זִוְכָם – מָה הוּא אוֹמֵר?

"מָה הַעֲלֹזוֹת וְהַזְּזוּקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֶתְכֶם?" [דברים ו 20] [בן-ישראל מהסוג הזה מבקש ללמוד],
[ולכן] **אָף** [=גם] **אֶתְהָ אֶמָּר** **כִּי כִהְלַכְוֹת הִפְסֹזוּ,** [עד
האחרונה, שהיא] **אֵינִי מִפְּטִירִין אֲזוּר הִפְסֹזוּ אֶפִיקוֹבִין.**

רְשָׁע – מָה הוּא אוֹמֵר?

[ביהירות:] **מָה הַעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם?** (שמות יב 26)
[שימו לב שאמר] **לָכֶם – וְלֹא לִי. וְלִפְנֵי** [זה] **שֶׁהוֹשִׁיָא אֶת**
עַצְמוֹ מִן הַכֹּל [הרי ש] **כִּפְּרָר בְּעֵקֶר. וְאָף אֶתְהָ הִקְהֵה**
אֶת שְׂנְאֵיו [=בייש אותו] **וְאָמַר לִי: "בְּעֵבוֹר זֶה** [ש] **עָשִׂיתָ יְיָ**
לִי בְּשִׂאתִי [אני] **מִמְצָרִים"** (שמות יג 8). [כשתאמר לו: לִי –
וְלֹא לִי [תרמוז ש] **אֵיכֹל הָיָה שָׂם, כֹּל הָיָה זָנָאֵל.**

האמנם הקב"ה אכזרי עד כדי כך שהיה משאיר אנשים בעבדות פרך לדורות רק בשל זלזולם היהיר, או בגלל שלא ניאותו להעריך את חירותם, או להכיר עליה תודה? לא היה פשוט ומידתי ורחום יותר לחנך אותם?

הואיל ואיננו יכולים לקבל שהאל הוא רשע יותר מה'רשעים', יש להסיק שהכוונה כאן היא שיש להקניטם, במובן זה ש'לא היה מגיע להם' להיגאל. או, לחילופין, שגאולתם אינה שלימה בגלל שאינם יודעים להעריך את חירותם. מה דעתכם?

תם בזה הוא אומר?

[טיפוס זה פשוט שואל:] **בזה זאת?**

ואמרת אלי: "בזוהך יד הו'א'נו יי ממצ'רים, מבית עבדים" (שמות יג 14).

ו[באשר הטיפוס הביישן או הצעיר מדי] **שאינו יודע לטאול, אתנה] פתוז [את הדיון ביוזמתך ואמור] לו. [כמו] ש'אמר: "וה'ת' ל'בנה' ביום זהוא ל'אמר, ב'עבור זה עשה יי לי ב'א'תי ממצ'רים" (שמות יג 8).**

[סיפורנו מתחיל כאשר] מהתזכרה עובדי עבודה זרה היו
אבותינו, ולכשיו יָרְבְּנוּ הַמְקוֹם [=אלוהים] לְעַבְדוֹתָיו.
שָׁאָמַר: "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר יי
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: בְּעַבְר הַזֶּה יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם,
תִּרְוּ אֲבֵי אֲבֹתְהֶם וְאֲבֵי זָוָר, וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲזָוָרִים.
וְאֶקְחֶה אֶת אֲבֵיכֶם אֶת אֲבֹתְהֶם מֵעַבְר הַזֶּה וְאוֹכְר
אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וְאַרְבָּה אֶת זְרַעו וְאֶתַן לוֹ אֶת
יְצֻזְקָה, וְאֶתַן לְיֻזְזָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וְאֶתַן לְעֵשָׂו
אֶת הַר שְׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ [כיום מזוהה עם הרכס שבין ים
המלח לעקבה], וַיַּעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם". (יהושע כד 2-4)

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטוּחוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. שְׁ[כַן]
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ [לא שכח את הבטחתו לאורך כל תקופת
העבדות, אלא] הוּא זֹשֵׁב אֶת הַקֶּץ [של העבדות], לְעַשׂוֹת
כְּמֹה שָׁאָמַר [עוד הרבה קודם] לְאֲבֹתְהֶם אֲבֵינוּ בְּבְרִית
בֵּין הַבְּתָרִים. שָׁאָמַר: "וַיֹּאמֶר לְאֲבָרִם, יָדַע תִּדַע כִּי
גַר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם
אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי
וְאֲזָרִי כֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל" (בראשית טו 13-14).

לפי הסבר זה, הן העבדות והן החירות היו נגזרו מראש הרבה קודם לכן. לפיכך, הכול היה מתוכנן, ולא הייתה הרשות נתונה, זאת אומרת, העבדות לא הייתה עונש על מעשה רע שעשו בניישראל (או המצרים) מרצונם החופשי. הבעיה התיאולוגית העולה מכך היא שהאלוהים איננו הוגן: הוא מעניש בחומרה הן דורות של בני ישראל, והן את המצרים, על מעשים שלא היה בכוחם לעשות אחרת. מה דעתכם?

ההגדה מזכירה שהדיכוי המצרי איננו יחיד, אלא הוא חלק מסדרה של מעשי נבלה שגברנו עליהם. נרים כוס (אבל לא נשתה עדיין) כדי להודות על הזכות שעמדה לנו להיות חופשיים.

יש לכסות את המצות, ומנהל/ת הסדר מגביה/ה את הכוס ואומר/ת:

**וְהִיא שְׁעֵמֻדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ! שֶׁלֹּא אֲזוּר בְּלִבָּד עֲמוּד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ, אֲלֵא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.**

הניחו בחזרה את הכוס וגלו את המצות.

צֵא וּלְמַד מִזֶּה בְּקֶשׁ לְבָן הָאָרֶמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבֵינוּ.

נצא ונלמד, אך לסיפור הזה יש להקדים הקשר. לְבֶן הארמי היה אחיה של רבקה ואביהן של לאה ורחל. מכאן שיעקב התחתן עם בנות דודותיו, ורבים מבני־ישראל הם אפוא בניהן של רחל ולאה (או של שפחותיהן שאולצו ללדת עבורו), כלומר, הם גם בני־לְבֶן. לכל שלושת אבותינו הפטריארכים (נשים היו מעין רכוש) לא הייתה כל בעיה לשאת ארמיות, ואימהות מעמים אחרים לא רק שקדמו לאומה הישראליות, אלא נכנסו בה לאורך הדורות, כך שהגבלות אתניות לא תואמות את ההיסטוריה הישראלית. רות המואביה, סבת־אֲרַבָּא של המלך דוד, הוכנסה אל העם חרף איסור מפורש לשאת מואביות, ובאמצעות התקדים ה"רפורמי" והפרוגרסיבי שלה, סללה את הדרך לנשים נוכריות רבות מספור, אשר השתלבו בעם־ישראל והפכו לאימהותינו לאורך הדורות.

מכל מקום, לפי הסיפור המקראי ומסורת חז"ל, לְבֶן הארמי הוא נוכל, חמדן ורמאי שעינו קלטתה בחמדנות כבר מהרגע הראשון את עושרו של אברהם, ומשום כך פעל להשיא את אחותו, רבקה, לבנו של אברהם, יצחק. דור אחר כך, כשיעקב רימה את אביו הגוסס, יצחק, וגנב את ברכת הבכור מאחיו, עֵשָׂו, הוא נמלט בעצת אימו, רבקה, אל אחיה, דוד, לְבֶן. לבן הפך למעסיק נצלן, וניצל את ההזדמנות להעסיק את אחיינו יעקב בשכר נמוך, ואחר כך גם להפר את הסכם ההעסקה, ובמקום רחל, השיא לו את בכורתו לאה, ובכך אילץ את יעקב לעבוד עבורו כפליים (שיש שיאמרו שזה גונב מגנב פטור, כי גם יעקב רימה את אביו ואחיו).

לפי ההגדה, לבן הוא דוגמה לכך שנוכלים ומדכאים יש בכל הדורות, ופרעה לא היה הגרוע מכולם.

עַל־הָרִי] פְּרִיעָה לֹא זָר [מִוֹת] אָפֵא עַל הַזְּכָרִים וְ[אֵילוּן] לְבָן בְּקֶשׁ לְעֶקֶב אֶת הַכֹּל

בשלב זה יש להבהיר שלבן לא הורה לרצוח את צאצאיו שלו, הלוא הם בני חתנו יעקב, אלא הפר הסכם העסקה נוסף עימו, הנוגע לצאן שהיה אמור יעקב לקבל כשעזב שנים של עבודה במשק של לָבָן, כדי שיוכל להתחיל חיים עצמאיים. השניים הסכימו על צעירי העזים והכבשים שיעקב יוכל לקחת, אולם ביום הפרידה, לבן לא השאיר את פרטי הצאן שהבטיח, שהיו מאפשרים ליעקב להרבות אותם. אפשר שכך ניסה לבן למנוע בעד יעקב מלשגשג ולהפוך לעם גדול, שכן הפרת הסכם העסקה איימה על הקיימות של משק יעקב לאורך זמן. נציין שיש קשרים הדדיים בין מספר הילדים והחיות והצמחייה המבויתים, אשר יחד מהווים את אמצעי הייצור של המשק החקלאי. למרבה המזל, יעקב – שיזוהה מיד כארמי – הצליח לרבות את הצאן בכל זאת, ושגשג מאוד.

שֵׁנָאמַר: "אַרְמִי אֵלֹה אֲבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּזְרַע שָׁם בְּמִדְתֵי מִלְטָה, וַיְהִי שָׁם לְזוּי גְדוֹלָה, עַצוֹם וְרֵב" (דברים כו 5).

ואת חלקי הפסוק הזה פרשו כך:

<p>וַיֵּרֶד מִצְרַיִם</p> <p>[יעקב היה] אָנוּם [לעשות זאת] על פי הַדְּבוּר [כלומר, לפי הנבואה שֶׁכך הוא ייעשה].</p>	<p>וַיִּזְרַע שָׁם</p> <p>מִלְמַד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֲלֵא לְגוֹר שָׁם [באופן זמני]. שֵׁנָאמַר: וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲהַ, לְגוֹר [זמנית] בְּאַרְצָךְ [שלך] בְּאֵנִי, כִּי אֵין מַרְעָה לְנַחֲכִיל אֶת הַצֹּאן אֲשֶׁר לְעִבְדֶיךָ, כִּי כְבֹד הָרָעֵב [=בצורת] בְּאַרְצָךְ כְּנֻעַן [כרגע]. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עִבְדֶיךָ בְּאַרְצָךְ גִּשְׁן [כלומר, בפריפריה המצרית] [בראשית מז 4].</p>
<p>בְּמִדְתֵי מִלְטָה</p> <p>בְּמָה שֵׁנָאמַר: "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שְׂמֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֵב" (דברים י 22).</p>	<p>וַיְהִי שָׁם לְזוּי</p> <p>מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם [כלומר, בעלי זהות ויחוד].</p>
<p>גְדוֹלָה, עַצוֹם</p> <p>בְּמָה שֵׁנָאמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם" (שמות א 7).</p>	<p>וְרֵב</p> <p>בְּמָה שֵׁנָאמַר: "רְבֵכָה בְּצִמְחַת הַשָּׂדֶה נִתְתִּיד, וַתֵּרֶב וַתַּגְדִּיל וַתִּבְאֵי בְעֵדֵי עֲדָיִים, שְׂדֵים נִכְנּוּ וּשְׁעָרֶיךָ צִמְחָה, וְאֶת עֵרֶם וְעֵרְיָה. וְאֶעֱבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ, וְאֶמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ חַיִּי, וְאֶמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ חַיִּי" (יחזקאל טז 7, 6).</p>

וַיִּרְעוּ אֶת־נֹוֹ הַמִּצְרִים וַיִּעֲזָבוּ, וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

ומפרשים:

וַיִּרְעוּ אֶת־נֹוֹ הַמִּצְרִים כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה,
וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם הוּא עַל
שֶׁנֶּאֱמָר וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ"
(שמות א 19)

המצרים דיכאו את הישראלים וראו בהם איום דמוגרפי. הם חששו שבני ישראל עלולים להצטרף לאויביהם של המצרים בשעת מלחמה, למשל לארמים או לכנענים שמהם באו הישראלים, ויהוו אויב מבפנים. האם נוכל ללמוד את הלקח ההיסטורי?

וַיִּעֲזָבוּ כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן
עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת [=מחסני
תבואה] לְפָרְעֹה. אֵת פֶּתַם [פי אתוס, בית אל-
השמש אתוס] וְאֵת רַעַמְסֶס" (שמות א 11).

וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ" (שמות א 13)

**וַיִּזְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו, וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלוֹ, וַיֵּרָא
אֶת עֲנָנּוֹ וְאֶת עַמּוּלָּו וְאֶת לְחֻצְוֹ.**

ומפרשים:

וַיִּזְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בִימֵי הַרְבִּים הָהֵם
וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן
הָעֲבוּדָה וַיִּזְעֲקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים
מִן הָעֲבוּדָה" (שמות ב 23).

וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלוֹ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקַתְם,
וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת
יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב" (שמות ב 24).

וַיֵּרָא אֶת עֲנָנּוֹ זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ (כלומר, הפרדת גברים
ונשים שמנעה מהם מלהתרבות). כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּרַע
אֱלֹהִים" (שמות ב 25).

וְאֶת עַמּוּלָּו אֵלוֹ הַבְּנִים [שעבורם עומל האדם]. כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד הַיְאוּרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ,
וְכָל הַבַּת תִּתְחַיֵּן (שמות א 22).

וְאֶת לְחֻצְוֹ זֶה הַדְּחָק [שיטות הדיכוי, או הצפיפות]. כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִם רָאִיתִי אֶת הַלְחִין אֲשֶׁר מִצְרַיִם
לְחֻצִים אֹתָם" (שמות ג 9).

**וַיִּזְעַצְעוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד זִזְקָה וּבְזֶרַע זְמַוּיָה, וּבְמִרְא
 אֱדֹל, וּבְאֵתוֹת וּבְמִנְפֹתִים (דברים כו 8).**

וַיִּזְעַצְעוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי
 שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצוּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּאת, וְהַכִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה,
 וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים [=עונשי משפט צדק]. אֲנִי יְיָ"
 (שמות יב 12).

אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ	וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּאת
אֲנִי וְלֹא שָׂרָף	וְהַכִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ	וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים
אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר.	אֲנִי יְיָ

בְּיַד תִּזְקָה זו הַדָּבָר. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יָד יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ
 אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה, בְּסוּסִים, בְּחִמּוּרִים, בְּגַמְלִים, בְּבָקָר
 וּבְצֹאֵן, דָּבָר כָּבֵד מְאֹד" (שמות ט 3).

וּבְזֶרַע זְמַוּיָה זו הַחֶרֶב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחִרְבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, זְמַוּיָה
 עַל יְרוּשָׁלַיִם" (דברי הימים א' כא 16).

ובמרא גדל

זו גלוי שכינה. כמה שנאמר: "וכי שאל נא, למן ה[ימים] הראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה בדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו: השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה, ויחי?!] או, הניסה אלהים [כלשהו אי פעם] לבא לקחת לו גוי [=עם ישראל] מקרב גוי [=המצרים] במסות באתות ובמופתים, ובמלקמה ובקד תזקה ובזרוע נטויה, ובמוראים גדלים, ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך" (דברים ד 34–32).

ובאותות

זה המטה. כמה שנאמר: "ואת המטה הזה תיקח בידך, אשר תעשה בו את האותות" (שמות ד 16).

ובמופתים

זה הדם. כמה שנאמר: "ונתתי מופתים בשמים ובארץ –

את המילים הבאות אומרים יחד ושופכים מעט מכוס היין שלוש פעמים:

דָם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֵשֶׂן" (יואל ג 3).

דבר אחר [=הסבר אחר לדרוש את הפסוק, קשור במסורת המספרים הנפוצה בפילולוגיה היהודית, שבה סופרים מילים או מציעים פעולות חשבון, כדי ליצור הגיון מספרי (לכאורה)]:

"בִּיד חֲזָקָה" = שְׁתִּים

"וּבְזֶרַע נְמוּיָה" = שְׁתִּים

"וּבְמָרָא גְדֹלָה" = שְׁתִּים

"וּבְאֵתוֹת" = שְׁתִּים

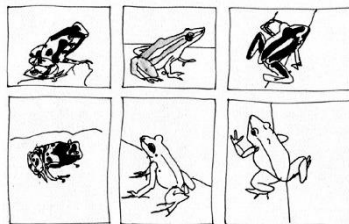
"וּבְמִפְתִּים" = שְׁתִּים.

אלו [=סכומן] עֵשָׂר מִבֹּת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְצָרִים
בְּמִצְרַיִם; וְאֵלוֹ הֵן:

המסובין מטפטים טיפה של יין מכוסם עם האצבע, עם אמירת שמה של כל מכה.

דָּם אֶפְרַדֵּי כְּלִים
עָרֹב דְּבָר עֲזוּזִין
בָּרַד אֲרָבָה זֹשֶׁף
מַכַּת בְּכוֹרוֹת

[כדי לסייע בשינון המכות] רַבִּי יְהוּדָה הֵיךְ נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים (=ר"ת):
דְּצִ"ךְ עַד"ש בְּאֲח"ב.

חשוב לחדד שזאת איננה חגיגה של ענישת המצרים, אלא של עוצמת המאבק. התלמוד מלמד שאפילו בשעת תבוסתם הסופית, כאשר חיילי המצרים טבעו בים והחירות הובטחה, אלוהים זעם על מלאכיו שפצחו ברון, ושאל בכאב ובכעס רטוריים: "מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?!!" להזכירנו, שאפילו המלאכים (ישות או הוויה או מצב מטאפיזיים שמהותם ביהדות, מעבר לכך שהם שלוחה של האל, איננה ברורה) צריכים להתבייש אם הם מאושרים ממותו של המדכא. שכן, עליאף אנחת הרווחה על קיצו של דיכוי ממושך ומאבק שהיה מלא אכזבות עד החירות, ולמרות האלימות ההכרחית נגד המדכאים, המידה הראויה היא שאסור ששמחת הניצחון תעלה על עצמת הכאב על אובדן חיים. והרי אפילו המלאכים כשלו במידה הזאת. לכן, אברבנאל הציע שהיין שגרענו מהכוס הוא העצב, וזה שנותר בכוס הוא לשמחה. וכיוון שאנו עוסקים במועדים לשמחה וחוגגים את השחרור, נהוג שממלאים שוב את הכוס.

רבנים אחרים היללו את מעשה הגאולה ועוצמת האלוהים על ידי חישובים (לכאורה) של עצמת המכות:

רבי יוסי הגלילי אומר:

מנין אתה אומר [=איך אנחנו יודעים] שֶׁלְקוֹ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ חֲמִישִׁים מִכּוֹת? בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אוֹמֵר? "וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֵל פְּרֹעֶה: **אֲצַבֵּעַ** אֱלֹהִים הוּא" (שמות ח 15); וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר? "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם, וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת יְיָ, וַיֹּאמְרֵם בְּיָד וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ" (שמות יד לא). כִּמְהָ לְקוֹ בְּאֲצַבָּע? עֶשֶׂר מִכּוֹת. אָמור מַעֲתָה: בְּמִצְרַיִם לְקוֹ עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ חֲמִישִׁים מִכּוֹת. (זאת אומרת, אם לוקחים את ההאנשה באופן מילולי וכמותי, אפשר לטעון שאם אצבע אחת של האלוהים מכה בעוצמה של עשר מכות, הרי שהיד שהכתה כולה בסגירת-הים הייתה בעלת חמש אצבעות, ומכאן שכוחה גדול פי חמש, ועוצמתה כמו חמישים מכות).

רבי אליעזר אומר:

מנין שֶׁכָּל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הִיְתָה (בעוצמה) שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלֶאכִי רָעִים" (תהלים עח 49). (כי כל מכה היא מרובעת, מורכבת מארבע יחידות: ["עֲבָרָה" – אַחַת, "וְזַעַם" – שְׁתַּיִם, "וְצָרָה" – שְׁלֹשׁ, "מִשְׁלַחַת מְלֶאכִי רָעִים" – אַרְבַּע. אָמור מַעֲתָה: בְּמִצְרַיִם לְקוֹ אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ (כאמור, פי חמש, זאת אומרת) מֵאֲתַיִם מִכּוֹת.

רבי עקיבא אומר:

מנין שֶׁכָּל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הִיְתָה שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלֶאכִי רָעִים". "חֲרוֹן אַפּוֹ" – אַחַת, "עֲבָרָה" – שְׁתַּיִם, "וְזַעַם" – שְׁלֹשׁ, "וְצָרָה" – אַרְבַּע, "מִשְׁלַחַת מְלֶאכִי רָעִים" – חֲמִישׁ. אָמור מַעֲתָה: בְּמִצְרַיִם לְקוֹ חֲמִישִׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ חֲמִישִׁים וּמֵאֲתַיִם מִכּוֹת. (מש"ל)

כמוכן שאין כאן כל תוכנה חשבונית. גם אילו נקבל את הטענה שעוצמת המכה בים באמת הייתה גדולה פי חמש מעשר המכות גם יחד, עדיין לא תהיה כל משמעות להבחנה בין גודל ה"יחידות" שאליהן נחלק כל מכה לצורך מדידתן, זולת השימוש המילולי במספרים גדולים יותר, כשיטה של האזרה. לכן גם טענת הגר"א שהסיבה לפלפולים אלו היא מניעת אותן המכות מישראל (על סמך הפסוק: "כל המחלה אשר שמתו במצרים, לא אשים עליך", שמות טו 26) אינה משנה דבר, אלא רק מצדיקה את המנהג והסוגה.

עם זאת, ההתעכבות על שפע הסיבות לחגנו וחגיגתנו, וריבוי ההלל על ההילולה, אכן ראויים, ובחלק הבא אנו עושים זאת על ידי הוקרה פרטנית במיוחד של הטוב שנעשה לנו.

כַּמּוֹד מִעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמִקּוֹם עָלֵינוּ!

אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים, דיינו.
אלו עשה [שפטים] בהם שפטים, ולא עשה [שפטים] באלהיהם, דיינו.
אלו עשה [שפטים] באלהיהם, ולא הרג את בכוריהם, דיינו.
אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם, דיינו.
אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הידים, דיינו.
אלו קרע לנו את הידים ולא העבירנו בתוכו בְּהַרְבֵּה [=אדמה יבשה], דיינו.
אלו העבירנו בתוכו בְּהַרְבֵּה ולא שקע צרנו בתוכו, דיינו.
אלו שקע צרנו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, דיינו.
אלו ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את המן, דיינו.
אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת, דיינו.
אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני, דיינו.
אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו.
אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דיינו.
אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה, דיינו.

על אחת, כְּמֹה וְכֹמֹה, טוֹבָה כְּפֹלָה וּמְכַפֶּלֶת לְמִקּוֹם עָלֵינוּ: שְׁחֹצֵיָאֲנוּ מִמִּצְרַיִם, וְעָשָׂה בְּהֵם שְׁפָטִים, וְעָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְהָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְנָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּדִים, וְהִעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּהַרְבֵּה, וְשָׁקַע צָרָנוּ בְּתוֹכוֹ, וְסָפַק צָרָנוּ בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהֵאָכִילָנוּ אֶת הַמָּן, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת, וְקָרַבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

זולת פרשנות ההלל המוכרת, אפשר להבין את השיר גם כביקורת, או לפחות כהזמנה לדיון. זאת אומרת, שהיה זה דיינו אילו הוציאנו מעבדות לחירות, ולא היינו צריכים שיהרגו בכוריהם ובעלי חיים, או שייגזל רכושם כשלל, או שיטובעו כל חייליהם, וכו'. די סיבות היו לנו להלל ולהודות על המעלות הרבות גם בלי זה. לפי פרשנות זאת, כשהשיר אומר שהיה זה דיינו אילו [רק] שיקע צרנו בים, או אילו [רק] הרג בכוריהם, איננו מודים רטורית על שכן קרה כך בסוף, אלא אנו מתעקשים לנתק את הבחירות השונות שנעשו לאורך הדרך מההכרח לסיים את הדיכוי, ומראים שאפשר היה לעצור בכל שלב.

אם כל המרבה לדון ביציאת מצרים הרי זה משובת, כך גם בביקורת וקושיות. לכן נזכיר ולא נבוש גם את נשכחי ההגדה. אין הכוונה רק לשליח משה, ולכל הנשים שנעדרו ממנה, אלא גם לבריות האחרות בסיפור. נזכור את הילדים המצרים התמימים שנרצחו, ואת סבלם הנורא של בעלי החיים (הצפרדעים, הבהמות וכו'), בידי בוראם. אפשר לתהות גם, כלום לא נענשו המצרים על דיכוי שבעצמו גזר עליהם האלוהים, ושאת סיומו מנע מהם שוב ושוב (בהקשחת לב־פרעה, בהנחה שאין מדובר במטבע לשון)? ולסיום, מותר לתהות, אם היה הטרור על פרעה הכרחי, החל מהאיום שאלמלא יקיים את תביעותיהם הפוליטיות אזי מצרים חפים מפשע ישלמו מחיר כבד מנשוא, ועד האלימות? ומה הייתם אתם עושים אילו הייתם פרעה?

ואכן, לפחות חכם אחד טען שחמש עשרה המעלות האלו אינן חיוניות
בחג:

רַבֵּן עֲמֵלְיָאֵל הָיָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא אָמַר עֲלֵשֶׁה דְּבָרִים
אִלּוּ בְּפִסְזוֹ, לֹא יֵצֵא יָדָיו זוֹזָתוֹ, וְאֵלּוּ הָיוּ:

פִּסְזוֹ, מִצָּה, וּמְרוֹר.

מנהגות הסדר מצביעה על הזרוע בעלחת הפסח, ואומר/ת:

פִּסְסָח [קרבן, זבח צאן או בקר ; ובמטונימיה שהשתרשה : טלה] שֶׁהָיָה
אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם [למרבח מזלן של החיות,
מאז חרבן המקדש אין מקריבים קרבנות]. על שום מָה? על שום שֶׁפִּסְסָח
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתֶּם זָבַח
פִּסְסָח הוּא לִי, אֲשֶׁר פִּסְסָח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם,
וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל, וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ" (שמות יב 27).

מנהל/ת הסדר מראה את המצות למסובין, ואומר/ת:

מִצְוָה זוּ שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׁלֹא הִסְפִּיק בְּצֶקֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שְׁנַבְמַהִירוֹת] נִגְלָה עֲלֵיהֶם מְלֶכֶד מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּנְאָלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת, כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גֵרֵשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם" (שמות יב 39).

ומכאן, שכאשר מגיעה ההזדמנות לחירות וצדק, עלינו לקחת אותה מיד, גם אם זה נראה לנו שאנו לא מוכנים. אם נחכה עד שנהיה מוכנים, אנו עלולים לא לפעול כלל.

מנהל/ת הסדר מראה את המרור למסובין, ואומר/ת:

מְרֹר זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת תְּנֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּמְרְרוּ אֶת תְּנֵיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עַבְדָּה בַשָּׂדֶה אֶת כָּל עַבְדֹתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֹךְ" (שמות א 14).

אכילת מרור ביום שמחה מסמלת שרק מי שלא נכנעים לטעם המרורים של הדיכוי, זוכים להגיע גם לחירות.

בְּכֹל יוֹר וְיוֹר וְזִיב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עַצְמוֹ פָּאָלוֹ הוּא
 יֵצֵא מִמַּעְרָיִם. שְׁנָאֵמַר: "וְהַגִּדְתָּ לְבָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא
 לֵאמֹר, בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּיַצְאֹתִי מִמִּצְרָיִם" (שמות יג
 8). לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 אֲלֵא אִף אוֹתֵנוּ גָּאֵל עַמּוּהֵם. שְׁנָאֵמַר: "וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא
 מִשָּׁם, לְמַעַן הָבִיא אֹתֵנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 וְשִׁבַּע לְאֲבוֹתֵנוּ" (דברים ו 23).

כסו את המצות והגביהו את כוס היין.

לְפִיכָף אֲנֻחֵנוּ וְזִיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלְלֵל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר,
 לְרוֹמֵם, לְהַדִּיר, לְבָרֵךְ, לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס לָמִי שְׁעָשָׂה
 לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִיִּים הָאֵלֵּי: הוֹצִיאֵנוּ מֵעֲבָדוֹת
 לְחֹרוֹת מִיִּגְוֹן לְשִׁמּוּחָהּ, וּבִמְאֹכֵל לְיוֹם טוֹב, וּבִמְאֹפְלָה
 לְאוֹר גְּדוֹל, וּבִשְׁעֵבֹוד לְגֵאֲלָהּ. וְנֵאמַר לְפָנָיו שִׁירָה
 וְזִדְשָׁה: הַלְלוּיָהּ.

א הָלְלוּ יְהוָה, הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה, הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה. ב
יְהי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. ג מְמוֹרָה שָׁמַשׁ
עַד מְבוֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה. ד רַם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה עַל
הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. ה מִי כִיְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהִי לְשָׁבֵת. ו
הַמְּשַׁפִּילֵי לְרֹאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבְאָרֶץ. ז מְקִימֵי מַעְפָּר דָּל,
מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן. ח לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם
נְדִיבֵי עָמוֹ. ט מוֹשִׁיבֵי עֲקָרֹת הַבַּיִת, אִם הַבָּנִים
שָׂמְחָה, הַלְלוּ יְהוָה. (תהלים קיג)

א בַּצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בַּיַּת יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ. ב
הִיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְּשָׁלוֹתָיו. ג הַיָּם רָאָה
וַיִּנָּס, הַיַּרְדֵּן יָסַב לְאַחֹר. ד הַהַרִים תְּרַקְדּוּ כְּאֵילִים,
גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. ה מַה לָּךְ הַיָּם כִּי תִנּוּס, הַיַּרְדֵּן תִּסַּב
לְאַחֹר. ו הַהַרִים תְּרַקְדּוּ כְּאֵילִים, גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. ז
מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ, מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. ח הַהַפְּכֵי
הַצּוֹר אֲנִים מַיִם, חֲלָמִישׁ לְמַעַיְנו מַיִם. (תהלים קיד)

כוס שלזיה

הגביחו את הכוס שוב עם הנחתם אותה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת
אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לְכַלֵּיהֶּ הַזֶּה לְאָכֹל בּוֹ מִצֵּה
וּמְרוֹר. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים
וְלְרַגְלִים אֲזוּרִים הַבָּאִים לְקָרְאֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֻחוֹת בְּבִנְיָן
עִירָה וְשִׂישִׁים בְּעִבּוֹדְתָהּ. וְנֹאכֵל שָׂם בֵּין הַדְּבָרִים וּבֵין
הַפְּסוּזִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר בּוֹבֵנוֹהַ לְרִצּוֹן, וְנוֹדֶה לָךְ
שִׂיר זֹדֵשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאֵל
יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן.

שׁוֹתִין אֶת הַכּוֹס בְּחֶסֶת שְׂמֵאל.

רְזֻזָה, מוּצִיא, מִצָּה, מְרוּר, כּוּרָךְ

נוטלים את הידיים אחרי שמברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַצַּוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם.**

מנהל/ת הסדר לוקח/ת את המצות בסדר שהונחו קודם: הפרוסה בין שתי השלמות,
ויאחז שלשתן בידו ומברך/ת:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוּצִיא לָנוּם בֶּן הָאָרֶץ.

יש להניח את המצה התחתונה ולברך על השלמה והפרוסה:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַצַּוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה.**

יש לבצוע פְּזִיזַת מהמצה העליונה (השלמה) וְכִזִּיזַת מזאת החצויה, לטבול את שתיהן
במלח ולאכול אותן בהסבה.

כל המסבין לוקחים פְּזִיזַת מְרוּר. טובלים אותו בחרוסת, מנערים ומברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַצַּוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרוּר.**

כולם אוכלים את המרור שעליו ברכו, ואוכלים בלי הסבה.

לסיום, כולם לוקחים פְּזִיזַת מהמצה השלישית, עם פְּזִיזַת מְרוּר, כורכים אותם יחד
לכריך דיאלקטי ואוכלים (ויש האומרים: זְכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל. בֶּן עֲשָׂה הִלֵּל בְּזִמְנֵן
שְׁבִיטֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָנִים: הָיָה כּוּרָךְ פֶּסַח מִצָּה וּמְרוּר וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקַיֵּם מֵה שֶׁנֶּאֱמַר:
עַל מִצְוֹת וּמְרִירִים יֵאבְּלָחוּ).

שְׁלוֹזֵן עוֹרֵךְ

סוף-כל-סוף, אנו זוכים לאכול את סעודת החג. בתאבון!

רבים פותחים את הארוחה בביצים מבושלות.

הביצה מסמלת שלושה דברים.

הראשון הוא אביב ופריון (כמו בפסחא), והיא מזכירה לנו את המיילדות האמיצות שסירבו לפקודת רצח התינוקות הזכרים. אנו טובלים את הביצה במי מלח וטועמים את הדמעות המלוות את הלידה והמוות, העבדות והחירות.

סמליותה השנייה היא שביצה, ככל שטובלים אותה ברותחין, רק נעשית קשה יותר ויותר, כמו עם המצוי תחת דיכוי מתמשך, שבדיעבד נראה שרק נהפך עיקש יותר במאבק על חירותו.

שלישית, המנהג לשרוף את הביצה שעל צלחת הסדר הינו זכר לזבחים שהעלו בבית-המקדש ולזיכרון חורבנו.

זכרו לשוב להגדה אחרי האוכל לברכות ולאפיקומן.

צָפוֹן

אכילת האפיקומן

כיום נהוג שהאפיקומן הוא זכר למנת הפסח האחרונה, שהוא קינוח שאין אוכלים עוד אחריו. יש שמקפידים לאוכלה לפני חצות.

כל הסועדים אוכלים פֶּזֶז מֵהַמְצָה שֶׁהוֹצֵפְנָה, וְאוֹכְלִים אוֹתָהּ בְּחֶסֶבָה.

בְּרָךְ

ברכת המזון (גרסה חדשה)

בְּיָוֶם זֶה הַמִּצְוֹת הַזֶּה, וְכָרְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה.

בְּזֶה הַזָּמַן הַזֶּה, פָּקַדְנוּ בּוֹ לְבָרְכָה.

בְּזֶה הַפֶּסַח הַזֶּה, הוֹשִׁיעֵנו בּוֹ לְחַיִּים (טוֹבִים).

כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אַל מֶלֶךְ זֶמַן וְרִזּוּם אַתָּה.

עֲשֵׂנוּ רְאוּיִים לְהַבְטִיחָה עַל עוֹלָם שְׁטָרֵם בָּא.

הוא שְׂבָרַךְ אֶת אֲבֹתָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שָׂרָה, רַבֵּקָה, רְחֵל

וְלֵאָה, הוא יְבָרַךְ אֶת הַבָּיִת הַזֶּה, אֶת הַשְּׁלֵחוֹן הַזֶּה וְאֶת

שְׂאֵכְלוֹ עִלְיוֹ, וְהִנֵּבֵא בְּרָכָה גַם עַל כָּל יִקְרִינוּ.

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו, הוא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עִלְיוֹ וְעַל כָּל

יִשְׂרָאֵל וְהָאֲנָשׁוֹת, וְאִמְרוּ: אָמֵן.

כוס שלישית

הנני מוכן ומזמין לקום מצות בוס שלישי שהוא כנגד בשורת הישועה (השלישית), שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: "וְנִאֲלַתִּי אֶתְכֶם בְּרוּעַ נְמוּדָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים" (שמות ו ו).

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

שותים את הכוס בהסבה לשמאל, וממלאים את הרביעית.

אליהו

לפני כשלושת אלפים שנה קם במזרח התיכון חקלאי שיצא נגד המעמדות השולטים. בנאומיו הנלהבים למען האדם הפשוט, התחיל הנביא אליהו תנועה, ויצר אגדה שנתנה השראה לדורות אחריו. אליהו הצהיר שהוא עתיד לשוב מדי דור במסווה של חלכאי או נדכא, ולפקוד את דלתות העם כדי לראות איך ינהגו בו, עלי־מנת לבחון אם בשלה האנושות לשחרר עידן הגאולה. אומרים שהוא מבקר בכל שולחן סדר, וטועם מהיין שבכוסו.

פתחו את הדלת לנביא אליהו והזמינוהו בשיר:

**אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִ; אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי; אֱלֹהֵי הַגְּלִיעָדִי;
בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ יָבֹוא אֱלֵינוּ; עִם מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד.**

סגרו את הדלת.

הלל

גרסה קצרצרה

זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו.

כוס רביעית

הנני מוכן ומזמן לקיים מצות כוס רביעי שהוא כנגד בשורת הישועה (הרביעית), שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל "ולקחתי אתכם לי לעם ויהייתי לכם לאלהים". (שמות ו 7)

מברכים בהסבה לשמאל:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

שותים בהסבה לשמאל.

**יהללוך יי אלהינו כל מעשיך [=ברואיך], וזוסידיה צדיקים
ברנה יודו ויברכו וישבחו וימליכו את שמך מלכנו,
כי לך טוב להודות ולשמוך נאה לומר, כי מעולם ועד
עולם אתה אל.**

נְרִיצָה

תפילת התרצות מהפולחן

הערב הכרנו בעברם של אבותינו. לא ניתן לסיפוריהם, חוויותיהם וחוכמתם לדעוך. אלו הם המורשת שלנו, ואותה נלמד ונלמד לחברינו ולילדינו. דרכנו לגאולה רוחנית עוד ארוכה, אך חובה על כולנו לפעול למען תיקון עולם, כפי שקובע התלמוד "לא עלִיךְ הַמְּלָאכָה לְגִמּוּר, וְלֹא אֶתָּה בֶן חוּרִין לְבָטֵל מִמְּנָה" (אבות ב 16)

חַסֵּל סְדוּר פֶּסַח כְּהַלְבֵּתוֹ, כְּכֹל מִשְׁפָּטָיו וְחֻקָּתוֹ.
כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, [הלוואי ש] בֶּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ.
[אלוהים] יָדָּ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה [=בשמים], קוֹמֵם קְהַל עֲדַת מִי מְנָה [=עם ישראל]
הרב עד אינספור].
קָרַב [את המועד ו] נִהַל נְמָעֵי כְּנָה [=גפן נטועה (כינוי לישראל)], פְּדוּיִם
[משוחררים] לְצִוּן בְּרָנָה.

לְעִנְיַת הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָּיִם!
(כלומר, הלוואי שניגאל כבר השנה)

ספירת העומר

עומר פירושו אלומה ויחידת מידה. בתקופת בית המקדש, נהוג היה להביא מנחות קציר שלוש פעמים בשנה, בסוכות, בפסח ובשבועות, ואומרים שזוהו מקורה של ספירת העומר. אנו סופרים שבעה שבועות בין זריעת השעורה וקצירתה, ואז מעניקים אלומה ממנה בהודיה למקור הבורא המקיים והמכלכל אותנו.

עתה, משמעטים מביננו מגדלים שעורה, ואף הם לא יכולים עוד להעלות מנחות אל המקדש, מנהגים כמו ספירת העומר מוכרחים ללבוש משמעות חדשה כדי לא להסתכן בהפיכה לשמירת מצוות מיושנת ויבשה. היום אנו מתמקדים פחות בקציר של שבועות, ויותר ברלוונטיות הנמשכת של שבועות כחג מתן תורה. אחד המדרשים גורס שכולנו נכחנו באופן מיסטי במעמד הר סיני, וכתנו ברית עם האלוהים, מהות העולם. לכן, זהו מועד שראוי להנציה, ונכון לצפות לו בקוצר רוח, כמו שלפעמים סופרים את הימים עד לחופשה או ליום ההולדת המתקרבים. הלילה אנו חוגגים את שחרורנו מעבדות, ובעוד חמישים ימים נחגוג את שחרורנו הרוחני והמוסרי, הקבלה של התורה ודיני הצדק. ספירת העומר מזכירה לנו שאנחנו לא רק חופשיים מן העבר, אלא גם לקראת העתיד. פסח ושבועות הם שלבים שלובים במסע הקולקטיבי שלנו לבגרות, לחשיבה, ולמעורבות כיהודים. החופש הוא תנאי הכרחי לכך שנוכל לקבל את האושר שבאחריות של ההתחברות עם האלוהים, ותיקון העולם.

כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ.

(דברים ל 14)

יש הנוהגים, במיוחד מחוץ לישראל, לא לספור את העומר בליל הראשון (ליל חסדר)

**בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹכֵךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי
וְאֵנּוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר.
הַיּוֹם יוֹם אָזְדָר בְּעֹמֶר.**

עִירִים

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ, אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ.
אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ, שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ.
שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ, שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ.
שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית,
אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ, אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ.
אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת,
שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ, חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ.
חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע
אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת, שְׁנֵי לַחֹת
הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאֲרָץ:

שְׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ, שְׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ.
שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי
תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה
אַבּוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ, שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ.
שִׁבְעָה יָמֵי שִׁבְתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי
מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה,
אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת,
שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:

שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ, שְׁמוֹנֶה אֲנִי יוֹדֵעַ.
שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יָמֵי
שִׁבְתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה,
חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע
אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת, שְׁנֵי לַחֹת
הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאֲרָץ:

שתי גרסאות של השיר שנמצאו בגניזה הקהירית הכילו רק תריסר בתים, מה שמלמד שהבית השלושהעשר של השיר הוא כנראה תוספת מאוחרת.

תשעה מי יודע, תשעה אני יודע.
תשעה ירחי לדה, שמונה ימי
מילה, שבעה ימי שבתא, ששה
סדרי משנה, חמשה חומשי
תורה, ארבע אמהות, שלשה
אבות, שני לחות הברית, אחד
אלהינו שבשמים ובארץ:

עשרה מי יודע, עשרה אני יודע.
עשרה דבריא, תשעה ירחי לדה,
שמונה ימי מילה, שבעה ימי
שבתא, ששה סדרי משנה,
חמשה חומשי תורה, ארבע
אמהות, שלשה אבות, שני לחות
הברית, אחד אלהינו שבשמים
ובארץ:

אחד עשר מי יודע, אחד עשר
אני יודע. אחד עשר בוכביא,
עשרה דבריא, תשעה ירחי לדה,
שמונה ימי מילה, שבעה ימי
שבתא, ששה סדרי משנה,
חמשה חומשי תורה, ארבע
אמהות, שלשה אבות, שני לחות
הברית, אחד אלהינו שבשמים
ובארץ:

שנים עשר מי יודע, שנים עשר
אני יודע. שנים עשר שבטיא,
אחד עשר בוכביא, עשרה
דבריא, תשעה ירחי לדה, שמונה
ימי מילה, שבעה ימי שבתא,
ששה סדרי משנה, חמשה חומשי
תורה, ארבע אמהות, שלשה
אבות, שני לחות הברית, אחד
אלהינו שבשמים ובארץ:

שלשה עשר מי יודע, שלשה
עשר אני יודע. שלשה עשר
מדיא. שנים עשר שבטיא, אחד
עשר בוכביא, עשרה דבריא,
תשעה ירחי לדה, שמונה ימי
מילה, שבעה ימי שבתא, ששה
סדרי משנה, חמשה חומשי
תורה, ארבע אמהות, שלשה
אבות, שני לחות הברית, אחד
אלהינו שבשמים ובארץ:

בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	חד גדיא, חד גדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.
ואתא מלאך המות, ושחט לשוחט, דשחט לתורא, דשתה למינא, דכבא לנורא, דשרף לחוטרא, דהכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	ואתא מינא, וכבא לנורא, דשרף לחוטרא, דהכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	ואתא שונרא, ואכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.
ואתא הקדוש ברוך הוא, ושחט למלאך המות, דשחט לשוחט, דשחט לתורא, דשתה למינא, דכבא לנורא, דשרף לחוטרא, דהכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	ואתא תורא, ושחט למינא, דכבא לנורא, דשרף לחוטרא, דהכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	ואתא כלבא, ונשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.
ואתא חוטרא, וכהה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	ואתא שוחט, ושחט לתורא, דשתה למינא, דכבא לנורא, דשרף לחוטרא, דהכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא בתרי זוני, חד גדיא, חד גדיא.	ואתא נורא, ושרף לחוטרא, דהכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלא לגדיא, דובין אבא

השיר הופיע לראשונה כנראה בהגדה של פראג בשנת 1590,
וייתכן שהיה התאמה של שירים דומים ממקורות לא יהודיים.

Haggadah
Modern and Humanist Seder Pesach
In accordance with Sarah Clyne-Sundburg's school

Experimental Hebrew Edition
Translated by Eyal Clyne
First English edition was printed in Brooklyn, New York, 2013

© All rights are reserved to the author and translator
ISBN 978-0-244-97343-8